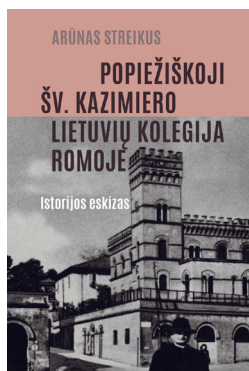

Asta PETRAITYTĖ-BRIEDIENĖ
Vytauto Didžiojo universitetas

Dar viena Šv. Kazimiero kolegijos istorija

Streikus, Arūnas, *Popiežiškoji Šv. Kazimiero lietuvių kolegija Romoje: istorijos eskizas*. Vilnius: Naujasis židinys-Aidai, 2024. 204 p.

XX amžiaus krikščionybės istorijos dokumentus tyrinėjusiam ir ne vieną monografiją ar dokumentų rinkinį¹ šia tema paskelbusiam mokslininkui, istorikui, prof. dr. Arūnui Streikui 2024-ieji buvo itin derlingi. Jis yra monografijos „(Ne)meilės trikampis: Šventojo Sosto Rytų politika, sovietų režimas ir Lietuva“² ir mokslo studijos „Popiežiškoji Šv. Kazimiero lietuvių kolegija Romoje: istorijos eskizas“³ autorius. Paminėtina, kad jis yra ir tais pačiais 2024 metais išleisto dokumentų rinkinio „Šventasis Sostas ir Lietuva popiežiaus Pijaus XII pontifikato metais. Vatikano archyvų dokumentai“⁴ sudarytojas ir įvado autorius.

¹ Streikus, Arūnas, *Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1990)*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2002, 374; *Lietuva ir Šventasis Sostas (1922–1938): slaptojo Vatikano archyvo dokumentai*, sud., įvadą parašė Arūnas Streikus, vertė Arūnas Streikus, Danutė Butkienė ir Gitana Vanagaitė. Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2010, 645; Streikus, Arūnas, *The Church in Soviet Lithuania*. Vilnius: Genocide and Resistance Research Centre of Lithuania, 2012, 47.

² Streikus, Arūnas, *(Ne)meilės trikampis: Šventojo Sosto Rytų politika, sovietų režimas ir Lietuva*. Vilnius: Naujasis židinys-Aidai, 2024, p. 304.

³ *Popiežiškoji Šv. Kazimiero lietuvių kolegija Romoje: istorijos eskizas*. Vilnius: Naujasis židinys-Aidai, 2024, 204.

⁴ *Šventasis Sostas ir Lietuva popiežiaus Pijaus XII pontifikato metais: Vatikano archyvų dokumentai*, sud., įvadą parašė Arūnas Streikus, vertė Arūnas Streikus, Genovaitė Dručkutė, Liudas Jovaiša ir Darius Sužiedėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2024, 590.

Akivaizdu, kad 2025 m. Vilniaus knygų mugėje pristatytas ir kaip geriausia negrožinė knyga nominuotas „(Ne)meilės trikampis“ sulaukė arba sulauks didesnio istorikų gildijos ir tiesiog skaitytojų dėmesio nei Šv. Kazimiero lietuvių kolegijos istorija. Ir nebūtinai todėl, kad beveik tokiais pat pavadinimais – „Popiežiškoji Šv. Kazimiero kolegija Romoje (1945–1970)“⁵ – 1971 m. išleista pirma knyga, o 1998 m. dar viena – „Popiežinė lietuvių Šv. Kazimiero kolegija Romoje, 50: veidai, vardai“⁶. Tais pačiais 1998 metais publikuota prelato Lado Tulabos parašyta knyga „Romos popiežiškoji Šv. Kazimiero lietuvių kolegija (1948–1998)“⁷.

Net neatsivertus A. Streikaus knygos apie Šv. Kazimiero kolegiją (ji išleista pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuotą projektą; sutarties Nr. P-LIP-24-12), jos IV viršelyje galima perskaityti: „Rašant studiją nuosekliai mėginta vengti ankstesnės kolegijos istorijos versijoms būdingo monologiškumo ir uždarmumo, kai pasakojama tik iš vieno, dažniausiai vidinio veikėjo perspektyvos, todėl buvo labai svarbu įtraukti šaltinius.“ Tačiau knygos pabaigoje, greta santrumpų sąrašo, santraukos nepriekaištinga anglų kalba (vertėjas – Darius Sužiedėlis) ir asmenvardžių rodyklės, pageidautinų šaltinių ir literatūros nėra. Tad jų turinys nuspėjamas tik skaitant minėtą santrumpų sąrašą ir 252 teksto nuorodas. Žvelgiant į jas atidžiau, matyti, kad buvo kukliai panaudotas Lietuvos centriniame valstybės archyve esantis Lietuvos pasiuntinybės prie Šventojo Sosto (fondo Nr. 673) archyvas (nurodytos tik kelios bylos), taip pat Lietuvos valstybės istorijos archyve esantis Kauno metropolijos kurijos (fondo Nr. 1671) archyvas, tik dvi jo bylos (Nr. 46 ir 79). Epizodiškai buvo panaudota spauda ir atskirai lietuvių išeivijos spauda: keli straipsniai iš dienoraščio „Draugas“ (1947, 1980, 1995, 1996, 2012) ir „Tėviškės žiburiai“ (1966, 1970, 2005), po vieną iš „Aidų“ (1964), „Bažnyčios žinių“ (2007), „Kultūros barų“ (2005), „Laiškų lietuviams“ (1971), „Lietuvos ryto“ (2001), „Naujojo židinio-Aidų“ (1998), „Švyturio“ (1964). Lietuvių išeivijos spaudoje savo ruožtu apie Šv. Kazimiero kolegiją rašyta nuolat ir ne tik trumpos informacinės žinutės. Be keturių mokslinių publikacijų, paskelbtų lietuvių kalba leidiniuose „Genocidas ir rezistencija“ (2000), „LKMA metraštis“ (1998, 2001) ir „LKMA suvažiavimo darbai“ (1961) bei vienos monografijos „Krakių kotryniečių vienuolynas: nuo dievotų bendruomenės iki Lietuvos kotryniečių provincijos“ (su klaidingai studijoje nurodytu monografijos autorės Vaidos Kamuntavičienės vardu⁸), buvo naudojami vyskupo Kazimiero Paltaroko ir prelato L. Tulabos atsiminimai, diplomato dr. Jurgio Šaulio „Mano dienynas“ (tiesa, nenurodant jo sudarytojos Vilmos Bukaitės pavardės), arkivyskupų Liudviko Povilonio ir Józefo Gawlina'os dienoraščiai; pasiremta dviem interneto nuorodomis (*bernardinai.lt* ir *itlietuviai.it*). Baigiant nuorodų analizę, pažymėtina, kad nauji šaltiniai yra autoriaus interviu su kardinolu Audriu Juozu Bačkiu (2020 m. įrašas) ir kunigu Petru Šiuriu (2023 m. įrašas), leistos publikuoti emocingos nuotraukos iš jų asmeninių archyvų, taip pat interviu su prelatu Stasiu Žiliu (2018 m. įrašas), kurie vertingai patikslina ir papildo studiją. Sveikintina, kad į mokslinę aplinką įtraukiami, o ne tradiciškai paliekami nuošalyje magis-

⁵ Šv. Kazimiero kolegija Romoje (1945–1970). Roma: Lietuvių Šv. Kazimiero kolegija, 1971, 78.

⁶ Popiežinė lietuvių Šv. Kazimiero kolegija Romoje, 50: veidai, vardai. Roma: Lietuvių Šv. Kazimiero kolegija, 1998, 103.

⁷ Tulaba, Ladas, *Romos popiežiškoji Šv. Kazimiero lietuvių kolegija (1948–1998)*. Vilnius: Katalikų akademija, 1998, 407.

⁸ Kamuntavičienė, Vaida, *Krakių kotryniečių vienuolynas: nuo dievotų bendruomenės iki Lietuvos kotryniečių provincijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2019.

tro darbai (Monikos Pocienės „XX a. I pusės Lietuvos katalikų kunigų kolektyvinė biografija“, Vilniaus universitetas, p. 21). Taigi, medžiagos, duomenų semtasi iš pačių įvairiausių aruodų.

Skaitant penkiolikos skirtingos apimties skyrių studiją su prologu ir ją užbaigiančiais „Keletu apibendrinimų su pretenzija į išvadas“, akivaizdu, kad jos autorius, pabuvojęs keliuose archyvuose, ne vieną kartą buvo „tarp tų pirmųjų tyrinėtojų“ (p. 9). Sveikintina, kad buvo atvertos iki šiol Šv. Kazimiero kolegijos tema nenaudotos Lietuvos ypatingojo archyvo bylos (fondo Nr. K-30, b. 33, 35; fondo Nr. 35, b. 232, 844; fondo Nr. K-41, b. 615, 617, 627, 637, 660, 665), t. y. „sovietų valdžios institucijų, sekusių ir mėginusių daryti poveikį kolegijai“ (IV viršelis), archyviniai dokumentai. Šiuo atveju pasitarnavo autoriaus įdirbis rengiant 2002 m. išleistą monografiją „Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1990)“⁹ ir mokslinių tyrimų programos koordinatoriaus patirtis, įgyta Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centre 2002–2010 m. Todėl galima pasitikėti autoriaus atlikta tokių šaltinių atranka, įžvalgomis bei analize: „Studentų iš Lietuvos KGB teiktos ataskaitos, aišku, turi būti skaitomos nepamirštant, kam jos buvo rašomos. Akivaizdu, kad daugelis pasąžų jose buvo specialiai pritaikyti užsakovų ideologizuotam tikrovės matymo kampui, o ne atspindėjo pačių autorių supratimą. Tai patvirtina kitokios kilmės šaltiniai...“ (p. 66). Tuo labiau kad patiems amžininkams, „Romos lietuvių bažnytinėms struktūroms buvo sunku atskirti tikrus faktus nuo melagingų, autentišką norą siekti bendro gėrio nuo klaidingų manipuliacijų.“ (p. 99–100). Iš esmės – ir tai sveikintina – studija grindžiama Popiežiškosios Šv. Kazimiero kolegijos, Telšių vyskupijos kurijos archyvų ir itin vertinga Vatikano archyvų, tokių kaip *Archivio Apostolico Vaticano* ir *Archivio Storico della Segreteria di Stato (sezione per i Rapporti con gli Stati)*, medžiaga (tiesa, iki 1958 m.), taip pat popiežiaus žinioje esančio *Archivum Romanum Societatis Iesu* medžiaga.

Lyg baigiamųjų studijų recenzentai pažymėsime, kad pagal aiškią chronologiją išdėstytam pasakojimui trūksta nuorodų net prie citatų arba jos neišbaigtos, nesutvarkytos (p. 21, 49, 51, 65), pasitaiko rašybos ar spausdinimo klaidų (p. 24), o pirmą kartą minimi asmenys turi būti nurodomi visu vardu ir pavarde (p. 24, 43, 53). Tekste yra viena schema (p. 128) ir kelios lentelės (p. 44–45, 134–135, 137), kurios būtų dar vertingesnės, jei jose būtų surašytos studentų pavardės. Studiją praturtina Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomi kunigų, kolegijos alumnų primicijų paveikslėliai, kvietimas, sveikinimas, leidinio viršelis. Jau paminėtos nuotraukos (nespaltotos ir – rečiau – spaltotos) iliustruoja Šv. Kazimiero kolegijos istoriją, jose matyti ir kolegija, ir jos vidinis kiemelis, kuriame netrūko susitikimų, žaidimų, šypsenų. Tiesa, tik kai kur nurodyti nuotraukų šaltiniai, autorystė, datos.

Tikėtina, kad studijos autorius kai kur neišplėtotą ar nuorodomis nesutvirtintą tekstą (pavyzdžiui: „Pavienėms iniciatyvoms tapti kūnu, atrodo, labiausiai trukdė ne per didelis tuometinės Lietuvos klero viršūnės noras. Formaciją gavę Peterburgo dvasinėje akademijoje, vietos vyskupai nejautė didelio poreikio įsileisti daugiau „Romos dvasios“, apie kurios stoką ne kartą rašė ne vienas Šventojo Sosto atstovas.“) papildys, išplėtos kituose savo mokslo darbuose, nes eskizas yra greitai ir lengvai parengiami būsimo kūrinio metmenys, taip fiksuojant idėjas, įžvalgas ar nuorodas. Tad ši studija turės tęsinį kituose, didesnės

⁹ Streikus, *Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1990)*.

apimties ir analitiškai ne mažiau gilesniuose, pavyzdžiui, monografiniuose, darbuose. Gal tuomet atsiras neišlikę laikraščėliai „Bizūnas“ ir „Vita nostra“ (p. 57).

Studijos žanro prasme autorius „bandė suderinti akademinius standartus atitinkančio mokslinio istorinio tyrimo rezultatų pristatymą su populiariu kolegijos istorijos perteikimu, kuris būtų paskaitomas ne vien profesionalui, bet ir paprastam skaitytojui“ (p. 11). Todėl nestebina jo moralizuojančios pastabos, su kuriomis negalima nesutikti: „Kolegijos steigimosi ir pirmųjų veikimo metų patirtis taip pat dar kartą patvirtino, kad sudėtingomis sąlygomis istoriją kuria tie, kas turi valios reikalus spręsti čia ir dabar, o ne tie, kas patogiai įsitaisę ant sofos turi gerų idėjų, kaip reikėjo padaryti geriau.“ (p. 39).

Atsargiuose „Keliuose apibendrinimuose su pretenzija į išvadas“ autorius tiksliai pažymi, kad Šv. Kazimiero kolegijos vadovai „visu jos istorijos laikotarpiu buvo priversti prisiimti neproporcingai daug atsakomybių, priimti svarbius sprendimus, <...>. Užuoat susitelkę į bendruomenės dvasios cementavimą ar kolegijoje gyvenančių klierikų bei jaunų kunigų papildomą ugdymą, jie dažnai turėjo prisiimti kitus vaidmenis – vykdyti statybos darbus, tvarkyti finansinius išteklius ar būti svetingais šeimininkais.“ (p. 189–190), t. y. veikti neįprastomis sąlygomis. Tad studijos autoriaus gebėjimas korektiškai suvaldyti pačią įvairiausią archyvinę medžiagą, net jei ji atskleidžia sunkiai suprantamus sprendimus, liudija apie jo profesionalumą ir studijos vertingumą.